

LIETUVOS RESPUBLIKOS SPECIALIŲJŲ TYRIMŲ TARNYBA

Biudžetinė įstaiga, A. Jakšto g. 6, LT-01105 Vilnius,
tel. 8 706 63 335, el. p. dokumentai@stt.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188659948

Lietuvos Respublikos Seimo Audito komitetui
el. p. auditokt@lrs.lt

2021-03- Nr.
Į 2021-03-03 Nr. S-2021-1055

DĖL VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ PROBLEMATIKOS

Atsakydami į 2021-03-03 paklausimą dėl problematikos viešuosiuose pirkimuose, informuojame:

1. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba (toliau – STT) laikosi nuomonės, jog galimybių sudaryti vidaus sandorius išplėtimas didintų korupcijos pasireiškimo tikimybę bei prielaidas nesilaikyti sąžiningos konkurencijos. Dar labiau išplėtus vidaus sandorių sudarymo galimybes kontrolė būtų pasunkinta, o taikomos prevencinės priemonės nėra pakankamai veiksmingos.

Vidaus sandorių problematika korupcijos rizikos kontekste itin aktuali savivaldybių lygmenyje dėl mažai veiksmingos korupcijos prevencijos, aukštos nepotizmo rizikos ir mažai veiksmingo interesų konfliktų valdymo.

Manome, kad procesų liberalizavimas galimas tik įvertinus visas tikėtinas neigiamas pasekmes bei veikiant efektyvioms kontrolės ir prevencijos sistemoms.

STT vertinimu, šiuo metu aktualios šios korupcijos rizikos viešųjų pirkimų srityje:

- perkančiųjų organizacijų profesionalumo trūkumai. Apie 70 proc. pirkimų procedūrų atlieka specialistai, kuriems ši funkcija yra tik papildoma greta kitų funkcijų, ir tik apie 10 proc. specialistų atlieka tik su viešaisiais pirkimais susijusias funkcijas¹;

- prekių, paslaugų ir darbų centralizuoto poreikių vertinimo ir planavimo nebuvimas ir/arba nepakankamas veiksmingumas;

- nepakankamos centralizuotų pirkimų apimtys;

- didelė dalis „vieno tiekėjo“ viešųjų pirkimų;

- dideli vidaus sandorių mastai savivaldybių pirkimuose;

- neskaidrūs ryšiai tarp perkančiosios organizacijos ir tiekėjo, dirbtinai ribojant kitų tiekėjų konkurenciją;

- proaktyvi viešųjų ir privačių interesų kontrolė viešųjų pirkimų srityje praktiškai nevyksta;

- tiekėjo pašalinimo pagrindų ir jų taikymo trūkumai: sudarant Nepatikimų tiekėjų sąrašą, pareiga įtraukti esminius sutarties pažeidimus padariusius tiekėjus yra nustatyta tik perkančiosioms organizacijoms, nenumatant galimybės tai padaryti Viešųjų pirkimų tarnybai ar teismui;

¹ Prieiga internete: <http://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=3806>

- disponavimas tarnybine informacija apie darbovietės – perkančiosios organizacijos prekių ir paslaugų poreikį ir (ar) galimybės daryti įtaką šio poreikio formavimui kelia riziką dėl tikslinio privačių bendrovių steigimo, siekiant dalyvauti ir laimėti darboviečių ar kitų susijusių perkančiųjų organizacijų viešuosiuose pirkimuose;

- situacijos, kai perkančiąją organizaciją ir jos viešųjų pirkimų dalyvį sieja darbuotojų giminystės, santuokos ar svainystės ryšiai, kelia riziką dėl palankių sąlygų sudarymo tokiam dalyviui laimėti perkančiosios organizacijos viešuosius pirkimus.

2. Siekiant 2020 m. lapkričio 4 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1232 patvirtinto Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos įgyvendinimo 2020–2022 metų tarpinstitucinio plano tikslo (toliau – TVP) – užtikrinti sąžiningą konkurenciją, skaidrų ir racionalų prekių, darbų ar paslaugų pirkimą vykdant viešuosius pirkimus – numatyta įgyvendinti 8 priemones. Visų priemonių įgyvendinimo terminas 2021–2022 m.

Teikiame detalią informaciją apie kiekvienos iš priemonių įgyvendinimo būklę:

2.1. Priemonė 4.1.1 „*metodinėmis priemonėmis didinti viešųjų pirkimų efektyvumą*“ – įgyvendinama. Atsakinga vykdytoja – Viešųjų pirkimų tarnyba. Įgyvendinimo terminas – 2021-12-31.

Metodinės pagalbos priemonėmis siekiama didinti pirkimo vykdytojų atstovų kompetenciją, padėti lengviau suprasti viešuosius pirkimus reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus ir taip sudaryti sąlygas išvengti dažnai dėl kompetencijos stokos daromų klaidų bei mažinti korupcines apraiškas viešuosiuose pirkimuose.

Įgyvendinant ES lėšomis finansuojamą projektą „Viešųjų pirkimų efektyvumo didinimas metodinėmis priemonėmis“ Nr. 10.1.2-ESFA-V-916-01-0004, 2020 m. parengtas ir Viešųjų pirkimų tarnybos (toliau – VPT) interneto svetainėje paskelbtas informacinis medis, per kurį galima surasti struktūruotai pateiktą informaciją, metodinę medžiagą, sukaupią statistiką, dažniausiai daromas klaidas, aktualius teisės aktus².

Taip pat parengtos viešinimo paslaugų pirkimų gairės³, viešųjų pirkimų vertinimo rodiklių gairės⁴, tiekėjo kvalifikacijos reikalavimų nustatymo informacinių sistemų viešuosiuose pirkimuose gairės⁵, valymo paslaugų pirkimų gairės⁶.

Parengti Viešųjų pirkimų įstatymo bei Pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymo komentarai⁷.

Paruošta pavyzdinė skaičiuoklė perkant hematologinius tyrimus⁸.

Prieš COVID-19 pandemiją projekto lėšomis apmokyta 21 pirkimo vykdytojo atstovas. Projektinės veiklos mokymų ciklas dėl pandemijos buvo nutrauktas (atidėtas, jei Projekto finansavimo sutartis bus pratęsta).

² Prieiga internete: <https://klausk.vpt.lt/hc/lt>.

³ Prieiga internete: <https://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/parengtos-viesinimo-paslaugu-pirkimu-gaires>.

⁴ Prieiga internete: <https://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/parengtos-viesuju-pirkimu-vertinimo-rodikliu-gaires>.

⁵ Prieiga internete: <https://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/tiekėjo-kvalifikacijos-reikalavimu-nustatymo-informaciniu-sistemų-viesuosiuose-pirkimuose-gaires>.

⁶ Prieiga internete: <https://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/parengtos-valymo-paslaugu-pirkimu-gaires>.

⁷ Prieiga internete: <https://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/komentarai-gyva-pagalbine-priemone-pirkimo-vykdytojams-ir-tiekėjams>

⁸ Prieiga internete: <https://vpt.lrv.lt/lt/naujienos/pavyzdine-gyvavimo-ciklo-skaiciuokle>.

2.2. Priemonė 4.1.2 „centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos modernizavimas“ – įgyvendinama. Atsakinga vykdytoja – Viešųjų pirkimų tarnyba. Įgyvendinimo terminas – 2022-12-31.

Įgyvendinant ES lėšomis finansuojamą projektą „Centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos modernizavimas“ Nr. 10.1.2-ESFA-V-916-01-0015, įvykdytas detalios informacinės sistemos techninės specifikacijos parengimo bei informacinės sistemos kūrimo (modernizavimo) techninės priežiūros paslaugų viešasis pirkimas, pasirašyta paslaugų teikimo sutartis.

2.3. Priemonė 4.1.3 „tobulinti Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo ir Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų, atliekamų gynybos ir saugumo srityje, įstatymo nuostatas ir užtikrinti, kad tiekėjai, sudarę draudžiamus susitarimus, kaip jie apibrėžti Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme, būtų šalinami privalomai, o ne atsižvelgiant į perkančiosios organizacijos valių (išskyrus mažos vertės pirkimus)“ – įgyvendinama. Atsakingos vykdytojos – Ekonomikos ir inovacijų ministerija, Viešųjų pirkimų tarnyba. Įgyvendinimo terminas – 2021-06-30.

Ekonomikos ir inovacijų ministerija parengė Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimus, kuriais siūlo šio įstatymo 46 str. 4 d. papildyti nauju punktu ir nustatyti, kad perkančioji organizacija pašalina (šiuo metu – „gali pašalinti“) tiekėją iš pirkimo procedūros, jeigu ji bet kokiomis tinkamomis priemonėmis gali įrodyti, kad tiekėjas yra padaręs rimtą profesinį pažeidimą, dėl kurio perkančioji organizacija abejoja tiekėjo sąžiningumu, – draudimo sudaryti draudžiamus susitarimus, įtvirtinto Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme, pažeidimą ir jei nuo pažeidimo padarymo dienos praėjo mažiau kaip 3 metai. Įstatymo projektas 2020-12-31 pateiktas svarstyti Vyriausybei.

2.4. Priemonė 4.1.4 „skatinti ir spartinti centralizuotų viešųjų pirkimų, vykdomų per viešosios įstaigos CPO LT elektroninį katalogą, valdymo ir prekių bei paslaugų kokybės ir efektyvumo užtikrinimo sistemos plėtrą“ – įgyvendinama. Atsakingos vykdytojos – Ekonomikos ir inovacijų ministerija, VšĮ Centrinė perkančioji organizacija. Įgyvendinimo terminas – 2022-12-31.

Prekių ir paslaugų pirkimai elektroninėje erdvėje didina skaidrumą ir korupcijos prielaidų viešuosiuose pirkimuose mažėjimą. Dėl išaugusio perkančiųjų organizacijų darbuotojų darbo našumo užsakymas pateikiamas daug greičiau ir kokybiškiau, daug mažiau nutraukiama paskelbtų pirkimų dėl užsakymuose padarytų klaidų.

2020 m. viešosios įstaigos CPO LT elektroninis katalogas papildytas 14 naujų pirkimo modulių.

Taip pat perkančiosioms organizacijoms sudaryta galimybė mokytis savo darbo vietoje nuotoliniu būdu bei gauti visą reikalingą informaciją apie naudojimąsi CPO LT moduliais ir visa elektronine pirkimų sistema.

2.5. Priemonė 4.1.5 „centralizuoti Lietuvos Respublikos Vyriausybei pavaldžių įstaigų viešuosius pirkimus“ – įgyvendinama. Atsakingos vykdytojos – Ekonomikos ir inovacijų ministerija, VšĮ Centrinė perkančioji organizacija. Įgyvendinimo terminas – 2021-12-31.

Siekiant centralizuoti Vyriausybei pavaldžių įstaigų viešuosius pirkimus parengtas ir 2019 m. gruodžio mėnesį Seimui pateiktas Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 82 ir 86 str. pakeitimo įstatymo projektas ir lydimieji įstatymų projektai (Nr. XIIIP-4287).

Šie projektai parengti siekiant nustatyti teisinį pagrindą Vyriausybei (taip pat ir savivaldybių taryboms) priimti privalomojo pobūdžio sprendimus dėl jai pavaldžių įstaigų viešųjų pirkimų funkcijos centralizuoto atlikimo ir centralizavimo apimties, pirkimus vykdysiančių centrinių

perkančiųjų organizacijų ir jų funkcijų apimties. Atsižvelgiant į tai, kad minėti įstatymo projektai dar nepriimti, planuojama, kad sprendimai dėl Vyriausybei pavaldžių įstaigų centralizavimo bus priimti per 6 mėnesius nuo minėtų įstatymų pakeitimų priėmimo.

2.6. Priemonė 4.1.6 „*centralizuoti vidaus reikalų ministro valdymo srities įstaigų viešuosius pirkimus bei kultūros ministro valdymo srities įstaigų kultūros paskirties pastatų statybos ir remonto darbų pirkimus bei pirkimus paveldotvarkos programoms įgyvendinti*“ – įgyvendinama. Atsakingi vykdytojai – Turto valdymo ir ūkio departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Vidaus reikalų ministerija, Kultūros ministerija, Kultūros infrastruktūros centras. Įgyvendinimo terminas – 2022-12-31.

2.6.1. Turto valdymo ir ūkio departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos parengė Prekių, paslaugų ir darbų viešųjų pirkimų planavimo, organizavimo, atlikimo bei atskaitomybės taisyklių pakeitimus. 2021 m. planuojama perimti Vidaus reikalų ministerijos Poilsio ir reabilitacijos centro „Pušynas“, Valstybės ir savivaldybių tarnautojų mokymo centro „Dainava“, VšĮ Bendrystės ir socialinių inovacijų centro, VšĮ Jungtinio techninio sekretoriato ir VšĮ Vilniaus kultūros, pramogų ir sporto rūmų tarptautinių ir supaprastintų viešųjų pirkimų valdyseną.

2.6.2. Kultūros ministerija, Kultūros infrastruktūros centras:

VĮ „Lietuvos paminklai“ 2019-11-20 Vyriausybės nutarimu Nr. 1152 pertvarkyta į biudžetinę įstaigą Kultūros infrastruktūros centrą. Vienas iš Kultūros infrastruktūros centro tikslų – paveldotvarkos programų įgyvendinimas ir kultūros ministro valdymo srityje esančių įstaigų (nekilnojamojo turto ir kultūros veiklų organizavimui reikiamos įrangos) modernizavimo programų įgyvendinimas.

2020 m. Kultūros ministerija ir Kultūros infrastruktūros centras pradėjo peržiūrėti ir vertinti įgyvendinamus kultūros ministro valdymo srities įstaigų kultūros paskirties ir paveldotvarkos (išskyrus savivaldybių) jau įgyvendinamas programas ir (ar) projektus. Bus vertinamas poreikis dėl projektų vykdymo ir administravimo perdavimo tikslingumo Kultūros infrastruktūros centrui.

2.7. Priemonė 4.1.7 „*įvertinti Vyriausybei pavaldžių įstaigų viešųjų pirkimų centralizavimo poveikį ir teikti rekomendacijas savivaldybėms dėl pirkimų centralizavimo*“ – įgyvendinama. Atsakingos vykdytojos – Ekonomikos ir inovacijų ministerija, VšĮ Centrinė perkančioji organizacija. Įgyvendinimo terminas – 2022-12-31.

Priemonės vykdymas tiesiogiai susijęs ir priklauso nuo 4.1.5 priemonės įgyvendinimo.

2.8. Priemonė 4.1.8 „*išnagrinėti tiekėjų įtraukimo į nepatikimų tiekėjų sąrašą praktinio taikymo problemas ir pateikti pasiūlymų dėl veiksmingesnio šios priemonės taikymo*“ – įgyvendinama. Atsakingos vykdytojos – Ekonomikos ir inovacijų ministerija, VšĮ Centrinė perkančioji organizacija. Įgyvendinimo terminas – 2022-12-31.

Sukurta elektroninė nepatikimų tiekėjų įvedimo anketa bei sudaryta galimybė susipažinti su nepatikimų tiekėjų sąrašu Viešųjų pirkimų tarnybos tinklalapyje. Šia priemone sudaryta galimybė perkančiajai organizacijai pašalinti nepatikimų tiekėjų sąraše esančius tiekėjus siekiant užtikrinti sąžiningą konkurenciją viešuosiuose pirkimuose, tačiau pirkimų organizatoriai vengia įtraukti tiekėjus į šį sąrašą.

Siekiant tinkamai įgyvendinti ES direktyvų nuostatas ir ES Teisingumo teismo (toliau – ESTT) sprendimus, siūloma tikslinti Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 46 str. nuostatas, reglamentuojančias tiekėjo pašalinimą iš pirkimo procedūrų dėl blogai vykdytų ar

neįvykdytų ankstesnių pirkimo sutarčių, atitinkamai tikslinamos ir nuostatos dėl nepatikimų tiekėjų sąrašo sudarymo. Įstatymo projektą Ekonomikos ir inovacijų ministerija 2020-12-31 pateikė svarstyti Vyriausybei.

Prie atsakymo 1 punkte nurodytų rizikų valdymo prisidės ir išvardintos TVP priemonės, tačiau norint veiksmingiau valdyti išvardintas rizikas, turėtų būti:

- tęsiamos pradėtos pasiteisinusios priemonės, susijusios su viešųjų pirkimų centralizavimu, CPO LT elektroninių katalogų plėtra, metodinės pagalbos ir gerosios patirties sklaida ir centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos modernizavimu;

- didinamas viešųjų pirkimų duomenų ir perkančiųjų organizacijų gaunamos paramos atvirumas, kuriama visuomeninei kontrolei palanki aplinka;

- piktnaudžiaujantiems tiekėjams užkirstas kelias dalyvauti būsimuose viešųjų pirkimų konkursuose;

- užtikrinta veiksminga viešųjų ir privačių interesų konfliktų viešųjų pirkimų srityje kontrolė;

- sudarytos prielaidos kainas, kuriomis perkančioji organizacija įsigyja prekes, paslaugas ir darbus, palyginti su jų kainomis rinkoje bei viešinti šio palyginimo rezultatus visuomenei prieinama forma.

Direktorius

Žydrūnas Bartkus

Nerijus Genys, tel. 8 630 05715, el. p. nerijus.genys@stt.lt